

Veileder «Tempolex better reading 2.0», veilederversjon 1.0

Innhold

Innhold	1
Forord	2
Hovedbruksmåter for «Tempolex better reading»	3
Øving med «Tempolex better reading» har fem hovedhensikter:	3
Målgrupper for bruk av «Tempolex better reading»	5
Noen refleksjoner	5
Øvingsprinsippene for «Tempolex better reading», flytøving	7
Om katalog og ordlistesystemet i «Tempolex better reading»	8
Presentasjon av innholdet i katalogene	12

Klikk på det temaet du ønsker å lese, så blir du brakt til riktig sted.

Dersom du ikke behersker bruken av nettløsningen rent teknisk sett bør du også ha «Brukerveiledning administrasjons av Tempolex» tilgjengelig. Klikk på fanen «Veiledere» og så på knappen «Administrasjon». Du kan ta veiledere frem på en annen datamaskin eller på et nettbrett, eller du kan skrive den ut.

Forord

«Tempolex better reading» er et program i en serie av programmer som har som mål å bidra til å automatisere grunnleggende ferdigheter på en effektiv, pedagogisk og hjerneorganisk riktig måte. Dette ut fra en teoretisk forståelse om at innlæring av basisferdigheter forutsetter både mengdetrening og jobbing med forståelse, og at disse tilnærmingene hører sammen som hånd i hanske. I og med at forståelsesperspektivet er godt ivaretatt i skolen, er fokuset i Tempolex, automatisering. Hovedmålgruppene er barn med lærevansker og alle barn i tidlig skolealder.

Andre utgivelser: «Tempolex bedre lesing, 4.0», «Tempolex bedre lesing, 4.0», «Tempolex bedre uttale, 1.0» og «Tempolex matematikk 1,0». I tillegg har vi også gitt ut boken: «Tempolex bedre staving, 1.0». En bok som er integrert og samkjørt med «Tempolex bedre lesing 4.0».

Et program gis ut når det er godt nok til at bruken av programmet er nyttig for elevene. Etter hvert gjennomgår programmene forbedringer, dels som ledd i en plan og dels med utgangspunkt i erfaringer som gjøres når programmet kommer i bruk. Ikke sjelden kommer det innspill fra brukere med forslag til utvidelser og forbedringer. Slik sett er «Tempolex bedre lesing 4.0» et langt bedre produkt enn det «Tempolex bedre lesing 1.0» var. At noen tar sjansen og kjøper en tidlig versjon er svært viktig for videreutviklingen av produktene. Det er inntektene fra salg av produktene som gir grunnlag for videreutviklingen.

I perioden etter en oppgradering er det slik at det vil være noen feil i ordlister og tekster. Det har sammenheng med at det er krevende å luke ut alle feil, og det er økonomisk sett kostbart. Vi har derfor valgt å gi ut «**Tempolex better reading, versjon 2.0**» vel vitende om at det er noen feil. Erfaringen fra tidligere utgivelser er at de fleste feilene ikke er alvorlige, mest irriterende. I og med at vi nå leverer våre program via nettløsning kan feilene rettes raskt når vi oppdager dem. **Vi er svært takknemlige om du tar deg tid til å sende oss en mail dersom du oppdager en feil. Vi trenger å få oppgitt Tema, Katalog og navnet ordlisten feilen befinner seg i.** Feilen meldes bjorn.einar@tempolex.no

Tempolex sin tilnærming til læring har vært svært godt mottatt i visse kretser og i andre kretser har tilnærmingen vært oppfattet som kontroversiell. Tempolex legger stor vekt å benytte prinsipper som er veldokumenterte gjennom internasjonal forskning og pedagogiske erfaring. Når de tidlige versjonene ikke er optimale, så har dels med at det

tar tid å utvikle god programvare og dels at det er økonomisk krevende. Svakheterne rettes gradvis opp etter hvert som programmet forbedres.

Det er med stor glede at vi nå registrer at stadig flere «tunge» fagmiljøer aksepter og endog roser vår tilnærming. Siden 2010 har kjempet for å nå frem med vårt budskap. Vi har hele tiden vært sikre på at tilnærmingen har vært og er riktig, og i tråd med det verden vet om hjernen og i tråd med fremforsknet viten om effektiv læring av basisferdigheter, fra internasjonale forskningsmiljøer.

Vedrørende distribusjon av programmene, er systemet slik at kunden kjøper rettigheter til å bruke produktene og betaler en årlig leasing-avgift fra og med år 2. Disse kostnadene inkluderer nye versjoner av produktene uten noen form for merutgifter.

Hovedbruksmåter for «Tempolex better reading»

- 1) Repetert lesing, tradisjonell variant. Lese lister med ord/tekst 3 til 5 ganger.
- 2) Repetert lesing, med presjonsopplæring som metode. Øve til flyt.
- 3) Supplement i timene. Lister og tekster tilpasses undervisningsopplegget.
- 4) Gi tilpassede tekster i lekse.
- 5) Øve på samtale fra dagliglivet og livet på reise. Tekstene kan leses og/eller innholdet kan øves inn, slik at eleven kan beherske flest mulige fraser fra dagligdagse situasjoner og på reise.

Øving med «Tempolex better reading» har fem hovedhensikter:

1. **Bedre leseflyt på engelsk**
 - a. Enkeltord
 - i. Høyfrekvente ord.
 - ii. Ord med krevende bokstav og eller lydkombinasjoner.
 - b. Tekst
 - i. Tekster med svært høyfrekvente ord.
 - ii. Tekster med ord og innhold fra dagliglivet.
2. **Gi tilgang til tilsvarende tekster som finnes i lærebøkene, tilpasset ulike ferdighetsnivåer for 1. til 3. trinn.** Disse tekstene er også egnet for elever på høyere klassetrinn som trenger øving på dette nivået. Målet med tekstene er:
 - a. Flyttrening med tilsvarende tekst som en finner i lærebøkene.
 - b. Enklere og mer kompliserte tekster for disse trinne, slik at flere kan få tilpassede tekster å øve på. (denne delen vil gradvis bli utvidet)

3. Bedre den engelske uttalen

- a. Automatisere lydene til bokstavene i alfabetet.
- b. Automatisere de 44 lydene i det engelske språket.
- c. Øving på uttale av høyfrekvente ord.
- d. Øving på uttale ved øving på ord som er krevende for skandinaver å uttale.
- e. Øve på bokstavkombinasjoner som ikke nødvendigvis er vanskelig å uttale, men som en må vite hvordan uttales for å uttale de riktig.

4. Automatisere tallbenevning: Kunne si det engelske ordet for et tall umiddelbart når tallene presenteres i tilfeldig rekkefølge.

5. Øve på de setningene som lærer og elever benytter når de kommuniserer i skoletimene.

- a. Høflighetsfraser.
- b. Be om hjelp fraser.
- c. Forklaringer fra læreren-fraser.
- d. Be om å få lov fraser, med mer.

6. Øve på fraser fra dagliglivet og fraser fra livet på reise.

- a. Family
- b. School
- c. Leisure time
- d. Bank
- e. At the doctor / hospital
- f. Sleepover
- g. Small talk
- h. Inside the house
- i. Outside the house
- j. Traveling
- k. Tourism
- l. At the restaurant

Målgrupper for bruk av «Tempolex better reading»

1. Elever med generelle lærevansker. Det vil si cirka 10% av elevene. De elevene som befinner seg i nedre del av gjennomsnittsområdet intellektuelt sett kan også med fordel øve på denne måten. Det er her også snakk om cirka 10% av elevmassen. Da med mål å tilegne seg så mye engelsk at de kan bestille seg et måltid mat, spørre etter veg ol. Disse elevene har behov for mange repetisjoner grunnet kognitive vansker.
2. Elever som har automatiseringsvansker som medvirkende årsak til lærevansker. Ofte elever med ADHD/ADD og symptomer på disse tilstandene uten at de fyller kriteriene.
3. Elever med fonologiske vansker, dvs. elever med Dysleksi og dysleksirelaterte vansker. Disse elevene har behov for mange repetisjoner grunnet fonologisk svikt. Elever med ADHD og/eller dysleksi/dyskalkuli utgjør cirka 5 til 10 % av elevene, da med litt overlapp med elever under punkt 1.
4. Elever med Dyskalkuli eller dyskalkulilignende vansker. Denne gruppen har stor overlapp med ADHD og dysleksi-gruppen.
5. 2. klassinger (kanskje 1. klassinger også) som en del av grunnopplæringen for å lære lydene til bokstaver og bokstavkombinasjoner i engelske språket.
6. Elever som tidligere i opplæringen ikke har automatisert lydene til bokstavene i alfabetet eller de 44 engelske lydene.
7. 2., 3. og 4. klassinger generelt, for å øve leseflyt på engelsk.
8. Elever som trenger øving på uttale eller leseflyt av en eller annen årsak, uavhengig av alder.
9. Elever med særlige behov fra 5. til 10. klasse – Automatisering av engelske lyder, leseflyt, lese og lære seg fraser fra dagliglivet. De med størst vansker vil ha nytte av oppgaver tilpasset 2. til 3. klasse.

For å bruke programmet riktig må «Brukerveileder – Administrasjon av Tempolex» også leses. Riktig bruk er viktig for å oppnå optimal effekt av øvingen.

Noen refleksjoner

Det finnes en optimal måte å lære seg engelsk på, det er å snakke engelsk jevnlig, helst daglig, over tid. Den beste varianten da er at en er sammen med engelsktalende mennesker, og må snakke engelsk for å forstå og gjøre seg forstått. Alle andre måter er nestbest eller dårligere måter. Nå er det en gang slik at de fleste som skal lære seg

engelsk som 2. språk, er ikke sammen med engelsktalende mennesker jevnlig. De lærde strides da om hva er den nest beste måten å lære et 2. språk på. Er det å lytte mye til engelsk, pugge gloser, prate så mye engelsk som mulig med andre som lærer seg engelsk. For øyeblikket, ser det å pugge gloser, til å være på tur ut som god latin i engelskopplæringen. Vektlegging av lytting og samtale er på vei inn.

Til syvende og sist er det vel nå som før: En variert og systematisk tilnærming med daglige drypp er en god tilnærming. Det vil si lesing, lytting, skriving, snakking, oppslag av gloser, pugging av gloser og øving på grammatikk. Hva som fungerer best for den enkelte varierer. Hvor lett det er å tilegne seg et 2. språk varierer også mye fra person til person. Det er grunn til å tro at de som tilegner seg et språk lett bør lese, lytte og prate. De som sliter med å tilegne seg et språk må lære det grunnleggende til bruk i dagliglivet og de er mer avhengige av en tilnærmelse som fremmer automatisering, dvs. mange gjentakelser til lærestoffet sitter.

«Tempolex better reading» er ikke et læreverk, men et supplement til undervisningen. «Tempolex better reading» baserer seg på repetert lesing med presisjonsopplæring som metode. I tillegg til at repetisjonsnivået er høyt, registreres lesetempo og lærer kan registrere antall feil kontinuerlig slik at elevens fremgang følges nøye. Mangel på fremgang oppdages tidlig og kursen kan justeres uten at mye tid har gått tapt. Erfaringen er at systemet fungerer godt uten at antall feil registreres, men det må jobbes med feilene.

Repetert lesing, i form av at en tekst leses om igjen og om igjen, er verdens eldste metode for bedring av leseflyt og leseferdigheter, Meyer og Felton (1999). Repeter lesing som metode har utviklet seg mye de senere årene. Denne kunnskapen er samlet, systematisert og foredlet til et effektivt øvingsprogram i «Tempolex better reading».

«En god lesehastighet er avhengig av en automatisert ordidentifisering, det vil si at leseren har utviklet en evne til å bruke ortografisk strategi ved ordidentifiseringen Tiltak som har den desidert beste effekten på leseflyt og lesehastighet er ulike former for repetert lesing.» Sol Lyster, 2012. s. 68, 70.

Et program som baserer seg på repetert lesing som hovedprinsipp er en god tilnærming til å bli bedre til å lese engelsk, uavhengig av om en er engelskspråklig eller norskspråklig. «Tempolex better reading» slik det er utformet vil fungere for engelskspråklige barn, men ordlistestrukturen er valgt ut med tanke på skandinaviske barn som trenger å bedre leseflyt på engelsk, da med utgangspunkt i høyfrekvente og

dagligdagse ord. Programmet har også som et hovedmål å bidra til bedre uttale, en funksjon som utelukkende er myntet på de som skal lære engelsk som 2. språk.

I og med at repetert lesing i henhold til forskning er vurdert å være den mest effektive metoden for bedring av leseflyt, vil «Tempolex better reading» være en god tilnæringsmåte for bedring av engelskferdigheter uavhengig av hva som er god latin i engelskopplæringen for tiden.

For elever som har gode leseferdigheter på morsmålet kan programmet benyttes relativt selvstendig, men for elever som har lesevansker, leser marginalt på morsmålet eller er tidlig i sin engelskopplæring, er det avgjørende for resultatet at metoden **assistert repetert lesing** benyttes. Det vil si at bruk av programmet ledes av en kyndig person. I individuell bruk må en voksen person sitte ved siden av eleven eventuelt en liten gruppe elever. Erfaringer fra bruk av «Tempolex bedre lesing» er at skoleassistenter kan være leseledere under forutsetning av at treningsopplegget ledes av en fagkyndig person. En tilleggsforutsetning for engelsk vil være at assistenten har tilfredsstillende engelskferdigheter. Tilnæringsmåten er i noen sammenhenger også velegnet til gruppe eller klasseromsundervisning ved at en for eksempel øver lyder ved korlesing.

Øvingsprinsippene for «Tempolex better reading», flytøving.

Hvordan det øves er avhengig av hva en øver på:

Øving med ordlister: Øvingen baserer seg på stor grad av gjentakelse med økende tempo til ferdigheten er automatisert (går av seg selv). Systemet tar opp data hele tiden, slik at en kan følge med på elevens utviklingen dag for dag.

Når en ferdighet er automatisert kan eleven gjennomføre ferdigheten med minimalt bruk av intellektuelle ressurser og energi. Teknisk lesing, basisferdigheter i matematikk, norske språklyder og engelske uttale er ferdigheter det er viktig at er godt automatisert. Godt automatiserte ferdigheter frigjør energi og intellektuelle ressurser.

I «Tempolex better reading» leser eleven en liste med lyder eller ord, så fort og riktig han kan. Listen leses **10** ganger, **30** sekunder hver omgang som i sum er en **økt**. Listen leses om igjen og om igjen, så mange **økter** som nødvendig, til den leses helt riktig og med et tempo på **80** til **100** ord per minutt, definert som flyt. Når flytmålet er nådd kan en si at lydene/ordene er automatisert i elevens hjerne. Det øves typisk sett **2** økter per dag. En økt på skolen og en hjemme. Det vil si 5 minutter effektivt, i praksis 7-8

minutter, per økt. Flytkriteriene er satt lavere for første til tredje trinn, fordi det ikke vil være mulig for mange av elevene, som leser svakt, å oppnå en leseflyt på 80 til 100 ord per minutt (se senere).

Det øves i to faser, **Etableringsfasen** og **Flytfasen: Etableringsfasen** for å etablere en ny ferdighet. **Flytfasen** for å overlære/automatisere ferdigheten. Når en øver for å forbedre (automatisere) en ferdighet en kan i noen grad fra før, begynner en direkte med **Flytfasen**. Prinsippet er at hjernen skal få så mange repetisjoner som mulig per tidsenhet (per minutt). Les mer under Tema 1 – Letters and sounds litt lengre nede.

Ved øving på sammenhengende tekst benyttes repetert lesing. Programmet er forhåndsinnstilt på **45** eller **60** sekunder. Teksten skal leses fem ganger. Programmet tar opp data, men hovedhensikten er at tekstene leses for å bedre leseflyten, slik en gjør ved tradisjonell repetert lesing. Dersom eleven ikke rekker gjennom hele stykket før tiden er ute, begynner teksten på nytt slik at en fortsetter fra begynnelsen i neste omgang. De fleste vil da komme litt lengre for hver runde eller hver andre runde. Dersom eleven ikke rekker gjennom teksten siste runde og har lyst til å lese hele, kan en stille inn leselengden på f.eks. 2 minutter og lese en siste gang. Rekker en mer enn den teksten som er tilgjengelig kommer teksten opp på nytt og eleven leser til tiden er ute.

Ved øving av bokstavlyder/uttale er det viktig at en først øver med etableringsfase, dvs. at lærer uttaler ordet først og eleven imiterer. I slutfasen av øvingen øves det flyt for å automatisere uttale. Læreren skal da bistå med å rette feil uttale. Det er også fullt mulig å øve med grupper, i kor. Fungerer best med grupper færre enn 10 elever. For elever med særlige utfordringer i engelsk er individuell øving best, men det kan også fungere i grupper på 2-4 elever. Her må en prøve seg frem for å se hva en får til å fungere.

En kan også øve med målsetting å øve inn fraser for å forbedre forståelse og aktiv bruk av det engelske språket.

[Om katalog og ordlistesystemet i «Tempolex better reading»](#)

Ordlistesystemet er bygd opp med **Tema, Katalog og Ordliste:**

Tema 01 - Letters and sounds

Katalog 01 - The alphabet

Tema 02 – Basic English – First

Katalog 01a - Words - Numbers 0-20

Katalog 01b - Sentences - Numbers 0-20

.

Katalog 08b - Sentences - The weather

Tema 03 - Basic English - Second

Katalog 01 - Words - Numbers 0-50

.

Katalog 10b - Sentences - Animals

Tema 04 - Basic English - Third

Katalog 01 - Words - Numbers 0-100

.

Katalog 15b - Sentences - The time

Tema 05 - High frequency words

Katalog 01 - High frequency words

Katalog 02 - High frequency nouns

Katalog 03 - High frequency verbs with "to"

Katalog 04 - High frequency verbs without "to"

Katalog 05 - High frequency prepositions

Tema 06 - Sentences with high frequency words

Katalog 01 - Sentences with high frequency words

Tema 07 - 44 sounds. With words

Katalog 01 - 44 sounds with words

Katalog 02 - Silent sounds

Katalog 03 - Long u

Katalog 04 - Wh-words

Katalog 05 - Vowel syllables ee and ea

Katalog 06 - Words ending with th

Katalog 07 - Words starting with th

Katalog 08 - Words with th within

Katalog 09 - Words ending with que

Katalog 10 - Words ending with ugh

Katalog 11 - Words with ugh within

Tema 08 - Homophones

Katalog 01 - Homophones-HF

Katalog 02 - Homophones-MF

Katalog 03 - Homophones-LF

Tema 09 - Adjective inflections

Katalog 01 – Adjective inflections

Tema 10 – Important expressions of daily life

Katalog 01 – Expressions, asking for help – Phrases and sentences

Katalog 02 – Expressions, asking for help – Stories

Katalog 03 – Expressions, offering help – Phrases and sentences

Katalog 04 – Expressions, offering help – Stories

Katalog 05 – Expressions, invitations – Phrases and sentences

Katalog 06 – Expressions, invitations – Stories

Katalog 07 – Expressions, active listening – Phrases and sentences

Tema 11 – From everyday life – Family

Katalog 01 – Phrases and sentences from daily family life

Katalog 02 – Stories

Tema 12 – From everyday life – Meals

Katalog 01 – Words - Meals

Katalog 02 – Phrases - Meals

Katalog 03 – Sentences with everyday words

Katalog 04 – Stories - Meals

Tema 13 – From everyday life – School

Katalog 01a – Phrases and sentences – Start and end of lesson

Katalog 01b – Stories – Start and end of lesson

Katalog 02 – Phrases and sentences – Instructions in the classroom

Katalog 03 – Phrases and sentences – Organisation of the class

Katalog 04 – Phrases and sentences – Social rituals

Katalog 05 – Phrases and sentences – Questions from the pupils

Katalog 06 – Phrases and sentences – Feedback

Katalog 07a – Phrases and sentences – At home, before and after school

Katalog 07b – Stories – At home, before and after school

Tema 14 – From everyday life – Leisure time

Katalog 01 – Phrases – Different types of leisure activities

Katalog 02 – Stories – Leisure activities

Tema 15 – From everyday life – Bank

Katalog 01 – Words – ATM

Katalog 02 – Phrases and sentences at the ATM

Katalog 03 – Phrases and sentences at the bank

Katalog 04 – Stories – ATM

Tema 16 – From everyday life – At the doctor / At the hospital

Katalog 01 – Phrases and sentences – About illness and treatment

Katalog 02 – Stories – At the doctor

Tema 17 – From everyday life – Sleepover

Katalog 01 – Phrases and sentences – Sleepover

Katalog 02 – Stories – Sleepover

Tema 18 – From everyday life – Small talk

Katalog 01 – Phrases and sentences – Small talk

Katalog 02 – Stories – Different themes

Tema 19 – From everyday life – Inside the house

Katalog 01 – Phrases – Every day doings

Katalog 02 – Gramer – To be / To have

Katalog 03 – Sentences – Every day doings

Katalog 04 – Stories – Every day doings

Tema 20 – From everyday life – Outside the house

Katalog 01 – Phrases and sentences – Every day doings

Katalog 02 – Stories – To be / To have

Tema 21 – From everyday life – Traveling

Katalog 01 – Words – Traveling – bus – train - plain

Katalog 02 – Phrases – Traveling – bus – train - plain

Katalog 03 – Sentences – Traveling – bus – train - plain

Katalog 04 – Stories – Airline announcements

Katalog 05 – Dialog / Stories – Go by train

Tema 22 – From everyday life – Tourism

Katalog 01 – Phrases and sentences - Various

Katalog 02 – Stories – Tourism

Katalog 03 – Phrases – At the hotel

Katalog 04 – Stories – At the hotel

Tema 23 – From everyday life – At the restaurant

Katalog 01 – Phrases and sentences – At the restaurant

Katalog 02 – Stories – At the restaurant

Tema 24 – Own lists

Katalog 01 – Own lists of letters

Katalog 02 – Own lists of glossaries

Katalog 03 – Own lists of text

Under hver av katalogene befinner det seg ordlister, lister med setningen og små fortellinger.

NB! I om at programmet er under kontinuerlig utvikling er det ikke sikkert at oversikten stemmer helt overens med programmet til enhver tid.

Presentasjon av innholdet i katalogene

Tema 01 - Letters and sounds

Katalog 01 - The alphabet

«01-The alphabet» består av bokstavlistene.

Lær og automatiser lydene til de 4 første utvalgte bokstavene:

Velg **Tema:** «01 - Letters and sounds»

Velg **Katalog:** «01 - The alphabet».

Velg **Ordliste:** «01 - Lettersound-abcd».

Øv på lydene til bokstavene til eleven(e) oppnår flyt. Øvingen gjennomføres på følgende måte:

Etableringsfasen (fase 1): Læreren presenterer en bokstav på dataskjerm/whiteboard:

Lærer sier lyden (og peker på bokstaven) – eleven(e) gjentar – lærer gjentar

Ny bokstav presenteres. Prosedyren gjentas fortløpende for hver bokstav/lyd. Det er avgjørende for læringen og det gir raskest mulig fremgang at eleven:

1. Ser på bokstaven når lærer sier lyden til bokstaven.
2. Deltar ved å se på bokstaven og samtidig si lyden.
3. Ser på bokstaven når lærer sier lyden til bokstaven.

At denne prosedyren følges er avgjørende fordi repetisjonene skal føre til, at det i hjernen dannes nervebaner som linker sammen et visuelt bilde av en bokstav med et auditivt «bilde», lyden til bokstaven. Dette er en systematisk opplæring av hjernen basert på mengdetrening.

I forkant og parallelt jobbes det på tradisjonelt vis ved at det øves på hvordan tale-apparaturen formes for å lage lydene, det vil si at eleven mottar undervisning om hvordan lydene uttales (lages med munnen), fortrinnsvis en og en lyd. Elevene «tørr-trener» på lyden og veiledes til rett uttale, før jobben med å etablere lyden ved hjelp av Tempolex starter. Slik undervisning gjentas både rutinemessig og ved behov flere ganger i løpet av etableringsfasen. Dette kan utmerket godt gjøres i gruppe, men det kan være

enkelt elever som har behov for individuell veiledning og trening. Her er det ikke spørsmål om å ha tid og ressurser. At det jobbes grundig og skikkelig med dette vil medføre store besparelser senere, da særlig i form av at flere går ut av grunnskolen med bedre engelsk-kunnskaper til glede og nytte for dem selv og til nytte for samfunnet.

Husk! Det tar tid å automatisere lydene! Jobben som gjøres skal etablere ferdigheter som skal vare livet ut. Lykkes en, har det ingen betydning om det tar 3 eller 6 måneder. Det avgjørende er at treningen lykkes. Slik situasjonen er i dag, så går alt for mange gjennom livet uten å ha et automatisert lydalfabet på engelske (Det er trolig snakk om flere titalls prosenter). Det er viktig at øvingen er fokusert, intensiv og foregår flere ganger daglig. Det er det som skal til for å automatisere effektivt.

Når en har øvd så lenge at eleven(e) begynner å kunne uttale lydene i listen riktig, går en over til å øve flyt.

Flytfasen (fase 2): I «Flytfasen» er det bare eleven som sier lydene det er øvd på i «Innlæringsfasen». I «Flytfasen» øves det til eleven oppnår flyt, det vil si til eleven oppnår flytkriteriet på 80-100 lyder pr minutt. Fortsett å øve til flytkriteriet oppnås stabilt i 3-5 dager, det vil si at eleven skal oppnå rekord mellom 80-100 lyder, hver dag i 3-5 dager. Flytkriteriet forutsetter at en har flere bokstaver på skjermen samtidig. 1. og 2. klassinger flest vil ha vansker med nå dette flytkriteriet. De kan også ha vansker med å forholde seg til flere bokstaver på skjermen samtidig. En bokstav på skjermen og et flytkriterium på 30-50 lyder per minutt er greit for 6-7 åringene. For 8 åringer kan en prøve flere lyder på skjermen og øke flytkriteriet til 40-60 lyder per minutt. Flytkriteriet gir ikke mening når en jobber i gruppe, men viktig å ha det som en pekepinn, slik at en husker på at det må jobbes til elevene presenterer lyden uanstrengt og med god flyt. Det vil også være nødvendig å plukke ut de elevene som ikke har like bra fremgang som den store hop og øve en ekstra økt per dag, i alle fall en periode. Faller eleven(e) tilbake til feil uttale i løpet av flytfasen repeteres hvordan lyden uttales. For enkelte elever kan det være nødvendig og gjeninnføre en periode med etableringsfase før flyt-treningen fortsetter. For noen er det nok å minne om lyduttalen mellom noen av omgangene når det øves flyt.

Når første liste er innøvd fortsett med de neste listene etter tur, på samme måten.

Starter en med denne type øving i siste del av første trinn, bør en øve en ny runde med flyt i løpet av 2. trinn. Ny runde senere for de elevene som det viser seg ikke har automatisert de engelske lydene til alfabetet.

Innholdet over er mer utførlig behandlet under prosedyrer (særlig flytfasen): Se Prosedyrer for øving for å lære de engelske lydene til bokstavene i alfabetet, med «Tempolex better reading».

Tema 02 – Basic English – First

Katalog 01a - Words - Numbers 0-20

Katalog 01b - Sentences - Numbers 0-20

.

Katalog 08b - Sentences - The weather

«Basic English - First» inneholder korte tekster tilpasset første trinn, med de samme temaene som i lærebøkene. Ordvalget er også i stor grad det samme som i lærebøkene. Hensikten er at elevene skal få mulighet til å øke lesevolumet ved at de har passe vanskelig tekst tilgjengelig.

Tema 03 - Basic English - Second

Katalog 01 - Words - Numbers 0-50

.

Katalog 10b - Sentences - Animals

«Basic English - Second» inneholder korte tekster tilpasset andre trinn, med de samme temaene som i lærebøkene. Ordvalget er også i stor grad det samme som i lærebøkene. Hensikten er at elevene skal få mulighet til å øke lesevolumet. Her legges det opp til differensierte nivåer slik at alle kan få tilpasset tekst for sitt ferdighetsnivå. Flere lister vil bli lagt til etter hvert.

Tema 04 - Basic English - Third

Katalog 01 - Words - Numbers 0-100

.

Katalog 15b - Sentences – The time

«Basic English - Third» inneholder korte tekstere tilpasset tredje trinn, med de samme temaene som i lærebøkene. Ordvalget er også i stor grad det samme som i lærebøkene. Hensikten er at elevene skal få mulighet til å øke lesevolumet. Her legges det enda tydeligere opp til differensierte nivåer slik at alle kan få tilpasset tekst for sitt ferdighetsnivå. Flere lister vil bli lagt til etter hvert.

Tema 05 – High frequency words

Katalog 01 - High frequency words

I «Katalog 01» presenteres de 320 mest høyfrekvente ordene fra vanlige engelske tekster.

Avkoding av høyfrekvente ord med flyt er en fordel for å oppnå god flyt i meningsbærende tekst, fordi de 320 mest høyfrekvente ordene utgjør vel 40 % av en vanlig engelsk tekst.

De siste listene inneholder tall skrevet både med bokstaver og som tall. Tallremser er noe av det første barn lærer på engelsk. Ofte læres remsene både for tall og tall skrevet med bokstaver, men trolig legges det lite vekt på å umiddelbart kunne vite navnet på tallene når en får presentert et hvilket som helst tall i tilfeldig rekkefølge. I «Tempolex better reading» legges det opp til at elevene umiddelbart skal kunne si navnet på tallet når de får et tilfeldig tall presentert på skjermen. Først læres tallremsen og så gjennomføres fase 1 og fase 2 øving til flyt. Det å ha fullt ut automatisert tallbenevning opp til 31 er en stor fordel når en skal lære seg klokke og kalender med mer. Da slipper en å telle seg frem for å finne frem til det rette tallet. Det å ha automatisert tallbenevning frigjør kapasitet i hjernen, slik at det blir lettere å lære seg klokke og kalenderferdigheter, med mer, på engelsk. Ordinaltallene er ikke med i denne versjonen, men det er lett å lage seg en liste både med ordinaltallene skrevet med bokstaver og med tall. De øves inn på samme måte.

Katalog 02 - High frequency nouns

Denne katalogen inneholder høyfrekvente substantiv. Listen er laget fordi det er lite substantiv blant de 320 mest høyfrekvente ordene. I og med at det her er snakk om et 2. språk vil det være en fordel om elevene leser de mest høyfrekvente substantivene med god flyt. Disse substantivene er først og fremst høyfrekvente ord i nybegynner-tekster. Listene kan også være et utgangspunkt for å lære seg norsk oversettelse av høyfrekvente substantiv. En måte å øve på i den sammenhengen er: Når substantivene presenteres på skjermen på engelsk, kan elevene si det norske substantivet. Det øves da til oversettelsen skjer flytende (jfr. etableringsfase og flytfase). I denne versjonen er det ikke mulig å øve motsatt vei, men det kan en gjøre uten dataprogram.

Katalog 03 - High frequency verbs with "to"

Katalog 04 - High frequency verbs without "to"

Denne katalogen inneholder høyfrekvente verb. Listen er laget fordi det er lite verb blant de 320 mest høyfrekvente ordene. I og med at det her er snakk om et 2. språk vil det være en fordel om elevene leser de mest høyfrekvente verbene med god flyt. Disse verbene er høyfrekvente ord i nybegynner-tekster. Listene kan også være et utgangspunkt for å lære seg norsk oversettelse av høyfrekvente verb. En måte å øve på i den sammenhengen er: Når verbene presenteres på skjermen på engelsk, kan elevene si det norske verbet. Det øves da til oversettelsen skjer flytende. (jfr. etableringsfase og flytfase). I denne versjonen er det ikke mulig å øve motsatt vei, men det kan en gjøre uten dataprogram.

Katalog 05 - High frequency prepositions

Denne katalogen inneholder høyfrekvente preposisjoner. Listen er laget for å øve på de mest vanlige preposisjonene. En del barn sliter med å lære seg disse. Preposisjonene bør øves på ved å lese de, men de bør også jobbes med i praksis med mål at eleven får konkret erfaring med preposisjonene.

Tema 06 – Sentences with high frequency words

Katalog 01 - Sentences with high frequency words

I denne katalogen presenteres høyfrekvente ord i meningsbærende tekster. Setningene har ingen litterær verdi, men de fungerer som øvingsmateriell.

De alle fleste ordene er hetet fra **Tema 02**. Hensiktene med setninger med høyfrekvente ord er flere:

1. Gi elevene lesetrening med småord i enkel sammenhengende tekst.
2. Hjelp elevene til også å støtte seg på småordenes betydning og meningsinnhold når de skal lære å automatisere ordene som ortografiske representasjoner («ordbilder»).
3. Gi muligheter for repetert lesing av sammenhengende tekst – noe en vet fremmer nøyaktighet, hastighet og automatisering i avkodingen. Det skaper dessuten variasjon fra alle ordlistene i «Tempolex better reading» og bidrar til øket motivasjon.

Tema 07 – 44 sounds. With words

Katalog 01 - 44 sounds with words

Denne katalogen består av de 44 engelske lydene presentert ved ord som inneholder de aktuelle lydene. Katalogen inneholder også de 26 lydene fra alfabetet, med tilhørende eksempel-ord. Ordlistene i denne katalogen kan innlæres systematisk fra ordliste 01 til 44, men en kan like gjerne øve inn bestemte lyder når det ellers passer med undervisningen. Likevel viktig at flest mulig av lydene øves inn tidlig. Strengt tatt skulle uttalene til lydene vært innøvd i førskolealder. Jo yngre en er, jo lettere er det å tilegne seg riktig uttale. Innøving i slutten av 1. trinn eller i løpet av 2. trinn er en tilfredsstillende løsning.

Tidlig innøving reduserer sjansen for at elevene automatiserer feil lyd. Feilautomatiserte lyder kan være hardnakkede å avlære. En annen stor fordel med å øve inn riktig uttale tidlig, er at elevene øver på riktig uttale fra første stund hver gang de snakker engelsk, noe som i seg selv vil styrke automatiseringen og gi en mer flytende og riktig uttale. God uttale vil også trolig bidra til at elevene i større grad tørr å bruke det de har lært av engelsk når de f.eks. er ute og reiser. Det å lære seg hvilke bokstavkombinasjoner som gir hvilke lyder vil også styrke rettskrivingen og lette gloseinnlæringen.

Denne katalogen inneholder hele 132 ordlister. Ordlistene med lyden /k/ illustrerer oppbygningen av ordlistestrukturen. K-listene inneholder ord med /k/ lyden i begynnelsen, midten og slutten av et ord og lister der andre bokstaver eller bokstavkombinasjoner uttales /k/.

Utdrag (/k/ lyden) fra Katalog 02-44 sounds with words	
07a-	Consonant sounds-starts with k
07b-	Consonant sounds-starts with c for k
07c-	Consonant sounds-k in the middle and end
07d-	Consonant sounds-ck for k in the end
07e-	Consonant sounds-c for k in the middle
07f-	Consonant sounds-que for k in the end
07g-	Consonant sounds-All k words

I ordliste 07g er ordene fra listene 7a-7f samlet, slik at ordene kan flytøves samlet til slutt.

Katalog 02 til 11 under Tema 04 inneholder et større utvalg ord for noen utvalgte lyder:

Katalog 02 - Silent sounds

Øving på ord med stumme lyder. Katalogen inneholder 21 ordlister med følgende stumme lyder: Stum b, c, d, g, h, k, n, p, t, u og w. Bak hver ordliste står HF eller LF. HF og LF betyr at listene inneholder henholdsvis høyfrekvente (HF) og lavfrekvente (LF) ord. Hensikten er først og fremst å automatisere høyfrekvente ord med stumme lyder, slik at det kun er HF-listene som er aktuelle for hovedmålgruppene for dette programmet. Før en starter med hver enkel lyd bør elevene gis undervisning om stumme lyder på tradisjonelt vis. Mengdetrening til flyt vil medføre bedre uttale, bedre leseflyt og bedre rettskriving. Rettskrivingsgevinsten vil bli størst dersom det samtidig jobbes med leseflyt og fokus på rettskriving. Staver en riktig leser en med bedre flyt og leser en med god flyt staver en ordene mer riktig.

Katalog 03 - Long u

Katalogen inneholder 27 lister med ord med lang u-lyd. Katalogen inneholder følgende type ord som uttales med lang u:

- Ord som inneholder oo.
- Ord som ender med oo.
- Ord som ender på o eller oe.
- Ord som inneholder o.
- Ord som inneholder u.
- Ord som starter med u.
- Ord som starter med ue.
- Ord som inneholder ui.
- Ord som inneholder ou.
- Ord som ender på ew.

Hensikten med «Long u» listen er å automatisere lang u-lyd representert ved ulike skrivemåter, da fortrinnsvis de høyfrekvente ordene. Mengdetrening til flyt vil medføre bedre uttale, bedre leseflyt og bedre rettskriving. Rettskrivingsgevinsten vil bli størst dersom det samtidig jobbes med fokus på rettskriving.

Listene inneholder høyfrekvente (HF), medium frekvente og lavfrekvente (LF) ord.

Katalog 04 - Wh-words

Denne katalogen består av bare 3 ordlister. Den første inneholder spørreordene og er den desidert viktigste. De to andre listene står også oppført som høyfrekvente ord, men

burde i denne sammenhengen stått som medium frekvente (vil bli rettet opp når programmet blir nettbasert, høsten 2014).

Hensikten med listen er å automatisere uttalen til «Wh-words», samt å bedre leseflyten for disse ordene og da særlig spørreordene.

Katalog 05 - Vowel syllables ee and ea

Denne katalogen består av 14 lister som inneholder ord med ee og ea som uttales lang /ee/-lyd. Samt lister med ord ee og ea som uttales /ea/-lyd.

Hensikten med denne katalogen er å bli bevisst og automatisere uttalen for høyfrekvente ord som inneholder vokalkombinasjonene ee og ea. Mengdetrening til flyt vil medføre bedre uttale, bedre leseflyt og bedre rettskriving. Rettskrivingsgevinsten vil bli størst dersom det samtidig jobbes med fokus på rettskriving.

Listene inneholder høyfrekvente (HF), medium frekvente og lavfrekvente (LF) ord.

Katalog 06 - Words ending with th

Denne katalogen består av 11 ordlister med ord som ender med th. En av listene med stemt th-lyd. Denne listen inneholder lavfrekvente ord som er lite aktuelle for den målgruppen som i størst grad vil benytte programmet.

Th er en krevende lyd å uttale for mange skandinaver og da særlig å holde orden på når lyden skal være stemt og ikke stemt. Mengdetrening til flyt vil medføre bedre uttale, bedre leseflyt og bedre rettskriving.

Listene inneholder høyfrekvente (HF), medium frekvente og lavfrekvente (LF) ord.

Katalog 07 - Words starting with th

Denne katalogen består av 22 lister med ord som starter med th, stemt og utstemt th-lyd.

Th er en krevende lyd å uttale for mange skandinaver og da særlig å holde orden på når lyden skal være stemt og ikke stemt. Mengdetrening til flyt vil medføre bedre uttale, bedre leseflyt og bedre rettskriving.

Listene inneholder høyfrekvente (HF), medium frekvente og lavfrekvente (LF) ord.

Katalog 08 - Words with th within

Denne katalogen består av 15 lister med ord som har th inni ordet, stemt og utstemt th-lyd. Th er en krevende lyd å uttale for mange skandinaver og da særlig å holde orden på når lyden skal være stemt og ikke stemt. Mengdetrening til flyt vil medføre bedre uttale, bedre leseflyt og bedre rettskriving.

Listene inneholder høyfrekvente (HF), medium frekvente og lavfrekvente (LF) ord.

Katalog 09 - Words ending with que

Denne katalogen inneholder 2 ordlister med ord som ender på que, en med høyfrekvente ord (HF) og en med medium frekvente ord (MF).

Katalog 10 - Words ending with ugh

Denne katalogen inneholder 4 ordlister med ord som ender med ugh.

- Ordliste 01 inneholder høyfrekvente ord (HF) der ugh uttales f.
- Ordliste 02 inneholder høyfrekvente ord (HF) der ugh uttales dou.
- Ordliste 03 inneholder høyfrekvente ord (HF) der ugh uttales fu.
- Ordliste 04 inneholder medium frekvente ugh-ord (MF)

Hensikten med denne katalogen er å bevisstgjøre ulik uttale tross lik skrivemåte. Det er snakk om så få høyfrekvente ord av hver kategori at de er velegnet til å øve til flyt.

Katalog 11 - Words with ugh within

Denne katalogen inneholder 8 ordlister med ord som ender med ugh.

- Ordliste 01 inneholder høyfrekvente ord (HF) med ugh inne i ordet, uttales tilnærmet lang norsk å.
- Ordliste 02 inneholder høyfrekvente ord (HF) med ugh inne i ordet, uttales lang norsk å.
- Ordliste 03 inneholder høyfrekvente ord (HF) med ugh inne i ordet, uttales lang f-lyd.
- Ordliste 04 inneholder høyfrekvente ord (HF) med ugh i slutten av ordet, uttales dou.
- Ordliste 05 inneholder høyfrekvente ord (HF) med ugh i midten/slutten .., uttales lang u-lyd.

- Ordliste 06 inneholder medium frekvente ord (MF) med ugh inne i ordet.
- Ordliste 07 inneholder medium frekvente ord (MF) med ugh inne i ordet.
- Ordliste 08 inneholder medium frekvente ord (MF) med ugh inne i ordet.

Hensikten med denne katalogen er å bevisstgjøre ulik uttale tross lik skrivemåte. Ordliste 01 til 05 inneholder høyfrekvente ord som er velegnet til å øve til flyt.

Tema 08 – Homophones

Katalog 01 - Homophons-HF

Katalog 02 - Homophons-MF

Katalog 03 - Homophons-LF

Denne katalogen inneholder homofon-par, det vil si ordpar som har lik uttale (fonemsammensetning), men ulik betydning og ofte stavemåte (too – to – two, red – read, mail – male, by – buy – bye).

Bak hver ordliste står høyfrekvente (HF), medium frekvente (MF) og lavfrekvente (LF) ord. Det er kun listene med høyfrekvente ord som aktuelle for hovedmålgruppen til programmet.

Mengdetrening til flyt vil øke bevisstheten og fokus på at ordene skrives forskjellig og har forskjellig betydning, men de uttales likt. En god del av disse ordene er svært høyfrekvente. Mange er nok i tvil om uttalen for en del av ordene og hva som evt. er forskjellen på uttalen (en god del tror nok at det er forskjeller i uttale der det ikke er det). For denne katalogen bør det jobbes aktivt med ordenes oversettelse og skrivemåten til ordene. Det vil gi bedret forståelse av hvilke ord som skal benyttes når og også bedre rettskriving for disse ordene.

Tema 09 - Adjective inflections

Katalog 01 – Adjective inflections

Eleven gis en kort og enkel forklaring og et eksempel på regelmessige gradbøyninger med bøyningsformene **-er** og **-est**. Slike forklaringer er viktig for å bevisstgjøre eleven på gradbøyning på engelsk (og at den er svært lik gradbøyning på norsk). Oppgaven videre er å bli *bevisst* hva gradbøyningens endelsene gjør med grunnordet, og særlig hvordan disse bøyningens endelsene *staves*. Endelsene skal overlæres og automatiseres.

Tema 10 – Important expressions of daily life

Katalog 01 – Expressions, asking for help – Phrases and sentences

Katalog 02 – Expressions, asking for help – Stories

Katalog 03 – Expressions, offering help – Phrases and sentences

Katalog 04 – Expressions, offering help – Stories

Katalog 05 – Expressions, invitations – Phrases and sentences

Katalog 06 – Expressions, invitations – Stories

Katalog 07 – Expressions, active listening – Phrases and sentences

Tema 11-23 – From every day life - xxxxx

Tema 10 og **Tema 11-23** inneholder en mengde lister med ord, fraser, setninger og små fortellinger/dialoger fra dagligdagse situasjoner. Vi skiller mellom fraser og setninger, men dette glir nok noe over i hverandre til tider. Noen kataloger har lister med enkeltord. Det er her plukket ut ord som er typiske for temaet og som kommer i tekstene. Tanken er at det kan være ønskelig å øve på noen sentrale ord før en begynner å lese tekster. Da blir det enklere å lese tekstene. Øv på uttale, øv gjerne til flyt. Øv også på hva ordet betyr på norsk.

De fleste tekstene i **Tema 11-23 – From every day life** er enkle, men likevel mer avanserte enn tekstene i **Tema 06 – Sentences with high frequency words**. Setningene har en noe mer avansert oppbygning. Ordutvalget består av relativt høyfrekvente ord. Det er snakk om dagligdagse ord, men mange av ordene er ikke så høyfrekvente som i **Sentences with high frequency words**. Vi har forsøkt å velge de enkleste frasene innen for hvert tema, men det er samtidig lagt stor vekt på at setningene skal være relevante for daglig dags tale (ofte kommer de enkleste frasene i første liste dersom det er mange fraser (noen elever bør kun lære de enkleste frasene). Unntaksvis er det litt mer avanserte tekster, f.eks. når kapteinen og personale annonserer flyrute, temperatur og sikkerhetsrutiner. Dette er tekster en med fordel kan lære seg å forstå, men som en ikke trenger å kunne å uttrykke. Hvor avansert en tekst oppfattes er selvfølgelig avhengig av kunnskapsnivået til den enkelte

Litt om **Tema 13 – From everyday life – School**. Disse listene inneholder vanlige fraser og setninger som benyttes i skoletimene. Trolig sitter 20-30 prosent av elevene der, uten å forstå samtalen mellom lærer og elev. Disse elevene sier lite eller aldri noe spontant på engelsk, rett og slett fordi de ikke har tilstrekkelig ordforråd, kunnskap og selvtillit til å forstå eller si noe spontant. (trolig er prosenten lavere første og andre år,

men gradvis økende med økende alder). Samtalefrasene som benyttes i timene står ofte ikke i lærebøkene. Tanken er at alt trenger ikke å stå i lærebøkene, fordi elevene fanger opp ord og fraser gjennom samtalen i timene. Dette er god undervisning for de fleste og de fleste fanger opp det som blir sagt, og mange benytter det de lærer uformelt spontant i samtale. De som ikke gjør det blir mer og mer akterutseilt, og etter hvert lytter de ikke til det som blir sagt lengre, fordi de forstår lite eller ingen ting av det som sies. Tanken med denne modulen er å øve repetert lesing på fraser fra samtalen i undervisningen, både for å lære elevene frasene og for å gjøre dem trygge på bruken, slik at det øker sannsynligheten for at de både forstår innholdet og tør å si noe i timene. Skal en lykkes med dette må det øves om igjen og om igjen til eleven blir trygg på frasene. Det må da også fokuseres på hva frasene betyr på norsk. De elevene som ikke forstår eller ikke sier noe i timene får vesentlig mindre øving enn de som deltar aktivt. I de tidlige trinnene kan alle elevene øve i kor på frasene. Da vil en oppnå at flere får de med seg og tør å si noe. Senere kan en liten gruppe øve i kor.

Per september 18 er **Tema 11-23 – From every day life** under utvikling. Det vil si at det fra tid til annen kommer nye lister/tekster.

Tema 24 – Own lists

Katalog 01 – Own lists of letters

Katalog 02 – Own lists of glossaries

Katalog 03 – Own lists of text

Her kan lærer lage tilpassede lister. Svært viktig at bokstavlistene legges under Katalog 01, lister med ord under Katalog 02 og tekst under Katalog 03. De ulike katalogene er definert forskjellig og listene vil ikke fungerer riktig dersom de ikke er lagt under riktig katalog.

Referanser

Lyster, S.A.H. (2012). *Elever med lese- og skrivevansker*. Hva vet vi og hva gjør vi? Cappelen Damm AS. Oslo.

Meyer, M. S. & Felton, R. H. (1999). Repeated reading to enhance fluency: Old approaches and new directions. *Annals of Dyslexia*, 49, 283-306.